

СТАНКО КЛИСКА (1896-1969)

STANKO KLISKA (1896-1969)

Апстракт

Архитекта Станко Клиска (рођен у Снагову 1896. г. – умро 1969. г. у Београду) био је један од представника генерације која је прихватила идеју уједнињења југословенских народа. Као што је период пред Први светски рат обележио његов живот изbacивањем из школе због напредних идеја, тако је и Други светски рат прекинуо његову самосталну и веома успешну делатност у Загребу и одвео га као изгнаника у Београд, где је остао до краја свога живота.

Стручност, професионална одважност, доследност и скромност учиниле су да Станко Клиска у новој средини буде прихваћен као уважени архитекта, али и као вољени професор Архитектонског факултета у Београду. Станко Клиска је умро 1969. године у Београду, а сахрањен је на Мирогоју у Загребу.

Кључне речи: урбанизам, архитектура, здравствене установе, закон о здравственим установама, болнице.

Документација о настанку наших савремених градова и новије модерне српске архитектуре и урбанизма, недовољно је истражена. Обавеза прикупљања, сређивања, проучавања и чувања ове документације, као и потреба за њеним објављивањем у виду општих прегледа новије модерне српске архитектуре и урбанизма, као и монографија знаменитих српских архитеката и урбаниста, постаје све очигледнија.

Трагањем кроз њихове личне архиве, али и кроз документацију времена којем су припадали, смишљеном и истрајном научном обрадом,

Abstract

The architect Stanko Kliska (born 1896 in Snagovo -died 1969 in Belgrade) was one of the generation's representatives who had faith in the unification idea of Yugoslav peoples. As the period previous to the World War I marked his life by being expelled from school for progressive ideas, so had the World War II interrupted his independent and very successful career in Zagreb. He was exiled to Belgrade, where he stayed for the rest of his life. The professionalism and professional integrity, consistency and modesty made Stanko Kliska an acknowledged architect and much-loved professor at the Faculty of Architecture in Belgrade. He died 1969 in Belgrade and was buried in Mirogoj in Zagreb.

Key words: urbanism, architecture, health institutions, The Act on health institutions, hospitals.

могуће је премостити велике празнине и недостатке у овој научној области. Званичну архитектонску и урбанистичку документацију која се чува по многим специјализованим институцијама, као и написе, есеје, студије итд., објављене у дневној и периодичној штампи, часописима и публикацијама похрањеним углавном у библиотекама, требало би – осмишљено и систематично обрађене – ставити на увид, како стручњацима, тако и широј публици, између осталог и

као допринос бољем увиду у национално културно добро.

Свеукупни осврт на развој наше модерне архитектуре и урбанизма није могућ без сагледавања и проучавања документације, која говори појединачно о српским урбанистима и градитељима.

Одељење архитектуре које ради у окриљу Музеја науке и технике у Београду, чији су задаци прикупљање и старање о архитектонским пројектима и другим материјалима у вези са пројектима, недавно је свој фонд обогатио заоставштином архитекте Станка Клиске, коју је поклонила његова ћерка Александра Клиска Шешић.

Стрпљиво и систематично сређена заоставштина, од стране покојне супруге Анице, а потом и ћерке Александре Клиске Шешић, не само да је обогатила ово Одељење Музеја науке и технике, него је и прави подстицај за истраживаче који се баве историјом модерне архитектуре и урбанизма у Србији и Југославији.

Заоставштину сачињавају књиге арх. Станка Клиске, затим часописи у којима је објављивао своје радове, као и бројне књиге и часописи које

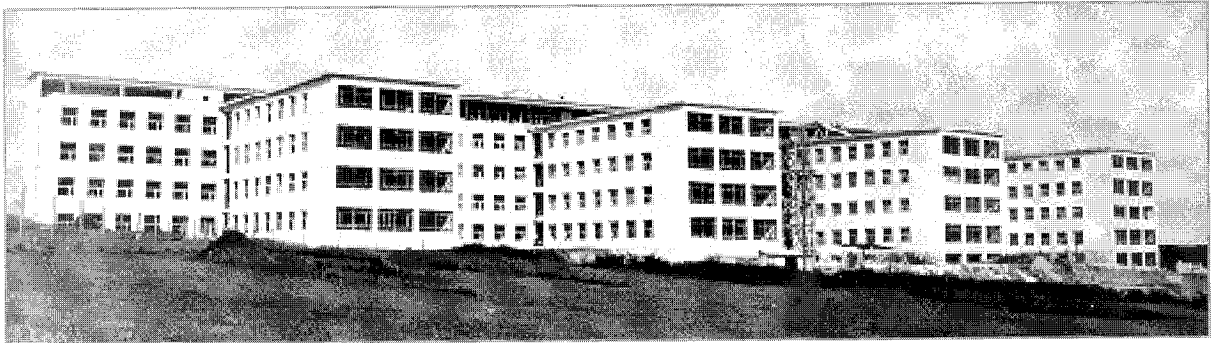
Сл. 1
Станко Клиска
(1896-1969).
Stanko Kliska
(1896-1969)

је куповао, на које је био претплаћен, а које су биле стални пратилац у његовом раду (Прилог 1). Ту су потом и богата архивска грађа и лични предмети који допуњавају досадашња сазнања о његовој биографији, библиографији објављених радова, научно-истраживачком, стручном и педагошком раду (Прилог 2). Посебну драгоценост представљају пројекти који ће умногоме осветлити његову грађитељску и пројектантску делатност.

Станко Клиска је рођен 15. IX 1896. године у Снагову (Босна), у српској грађанској породици, од оца Максима Клиске и мајке Персиде рођене Војновић. Основну школу је завршио у Тавни (Босна), док је средњу школу похађао у Бања Луци до 1914. године, када је као присталица идеје о уједињењу југословенских народа, мобилисан. Матурирао је тек након Првог светског рата, 1918. године у Загребу. Године 1919. уписује се на Техничку велику школу – Архитектонски факултет у Бечу, а затим прелази на исти факултет у Загреб. Оженио се са Аницом Винцевц 1920. године у Загребу, са којом је добио ћерку Александру 1922. године.

Дипломирао је 1923. године код професора Виктора Ковачића. По завршетку студија био је у атељеу В. Ковачића, а потом А. Урлиха. Истовремено је радио у Техничком одељењу Банске управе у Загребу, где је стекао велико искуство, градећи берзу и

Сл. 3
Болница на Ребру у
Загребу, 1934-1941.
Hospital at Rebro in
Zagreb, 1934-1941.

Сл. 2
Стамбено трговачка
кућа, Илица бр. 9,
Загреб 1929-30.
Residential and business
building, Ilica 9, Zagreb
1929-30.

Епидемиолошки завод у Загребу. У том периоду је пројектовао и руководио градњом поште у Сиску, као и надградњом главне поште у Загребу. Године 1929. стиже звање овлашћеног архитекта и отвара самостални архитектонски атеље у Загребу.

»Загребачки период« архитекта Станка Клиске трајао је од 1923. до 1941. године и обележила су га бројна архитектонска и урбанистичка остварења као и научно истраживачки рад. Међу објектима из овог периода истичу се: зграда на Илици бр. 9 из 1929-1930. г. и стамбено трговинска кућа на Прерадовићевом тргу из 1939.

1. Хируршки Блок 2. интерна Клика 3. гинекологичка 4. државна шко за физиотерапију Београд 5. стоматолошко-хируршка клиника 6. урбанистички пројекат 7. вештачки језеро 8. институт 9. лабораторија 10. институт 11. државна ветеринарска 12. вештачки језеро 13. клиника за гинекологичку хирургију 14. клиника за гинекологичку хирургију 15. клиника за гинекологичку хирургију 16. клиника за гинекологичку хирургију 17. клиника за гинекологичку хирургију 18. клиника за гинекологичку хирургију 19. клиника за гинекологичку хирургију 20. клиника за гинекологичку хирургију 21. клиника за гинекологичку хирургију 22. клиника за гинекологичку хирургију 23. клиника за гинекологичку хирургију 24. клиника за гинекологичку хирургију 25. клиника за гинекологичку хирургију 26. клиника за гинекологичку хирургију

Сл. 4
Медицинска велика школа у Београду, 1952.
Medical College in Belgrade, 1952.

Сл. 5
Гинеколошко акушерска клиника, Београд 1948-1956.
Gynaecology and obstetrics clinic in Belgrade 1948-1956.

године, обе реализоване у Загребу; болница у Сиску (1930); болница у Сушаку (1931); болница на Ребру у Загребу (1934-1941) итд.

Након свечаног пуштања у рад болнице у Ребру 1941. године, Станко Клиска бива принуђен да напусти Загреб и да се потом настани у Београду, где ће остати до краја свога живота. Стручност, професионална одважност, доследност и скромност, учиниле су да га нова средина прихвати уз велико уважавање као стручњака, али и као човека.

Тада започиње и нови *»Београдски период«* у стваралаштву Станка Клиске којег ће обележити градитељска, научно истраживачка и педагошка фаза рада, које су се међусобно прожимале и произилазиле једна из друге. *»Београдски период«* започиње 1941. године и траје све до смрти Станка Клиске 1969. године.

Године 1944. Станко Клиска постаје начелник одељења за обнову и изградњу здравствених установа у Повереништву за народно здравље Националног комитета ослобођења Југославије. У новооснованом Министарству за народно здравље и Комитету за заштиту народног здравља ФНРЈ, обавља исте послове. Такође је и у Советима за Народно здравље НР Србије и НР Босне и Херцеговине, као члан Извршног већа и Народне скупштине ФНРЈ за израду закона о здравственим установама. Године 1947. прелази у Савезни пројектантски завод *»Југопројект«* где оснива биро за пројектовање здравствених објеката.

Након расписаног јавног конкурса 1950. године бива изабран за ванредног професора Архитектонског факултета у Београду на предмету *»Друштвене зграде«*. Преузима предавања у групи проф. Лека о здравственим зградама и руководи вежбама из исте области. Са радом *»Утицај болесничке јединице на развратак савремене болнице«*, 1957. године постаје редовни професор на предмету *»Пројектовање здравствених зграда«*. Те године професор Клиска је био и декан Архитектонског факултета, а године 1961. написао је

књигу »Болница« и удџбеник »Здравствена станица и дом здравља«. »Београдски период« у раду архитекте Клиске обележава и цео низ пројеката, како реализованих, тако и нереализованих, међу којима се истичу: санаториј Председништва владе (1947-1949); градска болница у Скопљу (1948); скица Генералног плана и програмске скице за медицински факултет у Београду (1952); гинеколошка клиника у Београду (1949-1956); општа болница у Зеници (1950); општа болница у Тузли (1956) итд.

Станко Клиска је по сопственој жељи пензионисан 1966. године, у седамдесетој години живота.

Умро је 3. октобра 1969. године у Београду. Сахрањен је на Мирогоју у Загребу 6. октобра исте године.

Архитекта Станко Клиска је личност о којој се до сада углавном писало у виду есеја. Приспела заоставштина требало би да буде подстицај да се ускоро појави монографија о овом знаменитом српском архитекти, као и да се одреди његово место и улога у српској и југословенској средини, у укорењивању нових метода пројектовања архитектонских облика, као и његов значај за планерску струку и за промене настале у пракси урбаног и регионалног планирања у Југославији после Другог светског рата.

САЖЕТИ СПИСАК ПРИЛОГА КОЈИ САЧИЊАВАЈУ ЗАОСТАВШТИНУ АРХИТЕКТЕ СТАНКА КЛИСКЕ стављамо на увид читаоцима, јер смо мишљења да ће он, иако још у потпуности не обрађен, нити презентираан у целисти, већ у најопштијим цртама, дати основна сазнања о садржају фонда, али и значајан подстицај будућим истраживачима српске архитектуре и урбанизма новијег доба, да истрају у намери објављивања оваквих заоставштина, у виду монографија знаменитих српских и југословенских архитеката и урбаниста.

ПРИЛОГ 1: КЊИГЕ И ЧАСОПИСИ

1. Архитекта Виктор Ковачић, Загреб 1927.
2. L' Evolution hospitaliere a Paris 1907-1933, Sain Louis Beaujom, Paris 1936.
3. Конкурс за израду идејне скице за нову зграду у Београду, Болнице болесничког фонда за државно саобраћајно особље, Београд 1940.
4. Конкурс за израду идејне скице за нову зграду у Београду, Болнице болесничког фонда за државно саобраћајно особље, Београд 1940.
5. American trudeau society, Tuberculosis hospital, National tuberculosis association, 1945.
6. Народно здравље, јул-август 1945.
7. Plans of adaptation of emergency hospital huts for peace time hospital purposes, 1946.
8. Mental hospital, London 1946.
9. Народно здравље 6-7, Београд 1947.
10. Chronique de L' organisation mondiale de la sante, Geneve 1950.
11. Наша искуства у организацији и методици санитарне контроле прехранбених блокова, Медицинска књига, Београд 1951.
12. П. Анагности, Перспектива, Београд 1951.
13. Преглед потреба у кадровима здравствених установа, Београд 1953.
14. С. Клиска, Прилог решења проблема савремене болнице, Зборник Архитектонског факултета, Београд 1956.
15. С. Клиска, Здравствена станица и дом здравља, Београд 1957.
16. У. Мартиновић, Кућа Даковића, Зборник Архитектонског факултета III, Београд 1957.
17. Modernes Krankenhaus, Berlin 1960.
18. С. Клиска, Болнице, Београд 1961.
19. Архитектура урбанизам 8-9, Београд 1961.
20. Архитектура урбанизам 10, Београд 1961.
21. Конкурсне подлоге за клинике и институте медицинског факултета у Сарајеву, б.г.
22. Упуство за планирање и пројектовање дечијег диспанзера, б.г.

23. М. Делић, Развој медицинске мисли и градња болница, б.г.
24. Докторска дисертација, Пројектовање нуклеарно-медицинских одељења за лечење радио-изотопима и јонизирајућим зрачењима.
25. С. Клиска, Проблем изградње болница у Југославији, б.г.
26. С. Думенгић, И. Костић, Здравствена станица, 1962.
27. И. Костић, С. Думенгић, Савремена концепција о изградњи Одељења за заразне болести, 1963.
28. Центар за респираторну инфлуенцу болнице за заразне болести у Загребу, Загреб 1964.
29. Архитектура урбанизам 59, Београд 1969.
30. Политика, Београд 9. 2. 1975.
31. Професор Станко Клиска, уз сећања на професора Клиску (сепарат), б.г.

ПРИЛОГ 2:

АРХИВСКА ГРАЂА И ЛИЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Портрет, оригинални цртеж оловком на папиру.
2. Биографија Станка Клиске.
3. Лична карта Станка Клиске.
4. Диплома Свеучилишта Краљевине СХС Станку Клиски, 1927.
5. Албум са фотографијама Закладне болнице Ребро у Загребу.
6. Белешке са предавања (девет фасцикли).
7. Рукописи писаних радова арх. Станка Клиске (три фасцикле).
8. Преписка, исечци из дневне штампе, разгледнице, фотографије (девет фасцикли).
9. Диплома Извршног одбора народног фронта Србије арх. Станку Клиски, 1948.
10. Повеља за почасног члана Савеза инжењера и техничара Србије проф. Станку Клиски, Титово Ужице 1963.
11. Кутија: пасош, кључеви, телефонски именик, новчаник.
12. Кутија : табакера, позивница за елитни плес техничара, оловка, плочица са натписом инг. Станко Клиска овл. Архитект, Орден рада II реда.
13. Кутија са фотографијама (441 комад) и наочаре (три комада).
14. Пословна торба.
15. Луле (два комада).

ПРИЛОГ 3:

ПРОЈЕКТИ КОЈИ СЕ НАЛАЗЕ У ЗАОСТАВШТИНИ АРХИТЕКТЕ СТАНКА КЛИСКЕ У ОДЕЉЕЊУ АРХИТЕКТУРЕ У МУЗЕЈУ НАУКЕ И ТЕХНИКЕ У БЕОГРАДУ:

1. Закладна болница Ребро, Загреб, 1934-1941, фотографије каширане на картону, оригинални цртежи тушем на паусу, оригинални цртежи оловком на паусу у свесци са белешкама о здравственим објектима.
2. ОБЗ грудно, 1951, оригинални цртежи тушем на паусу, фотографија (комада 1).
3. Идејни пројекат Опште болнице у Зеници, хирурушки блок, 1952/53, технички опис и планови.
4. Дом здравља, ИАУС, технички опис и планови.
5. Здравствена станица, ИАУС, технички опис и планови.
6. Идејни пројекат Опште болнице у Тузли (прва и друга етапа), технички опис и планови.
7. Пројекат опште болнице друге категорије, 1951, технички опис и планови.
8. Одељење за туберкулозу плућа с антитуберкулозним диспанзером, Суботица, технички опис и планови.
9. Општа болница у Тузли, 1956, оригинални цртежи тушем на паусу.
10. Центар за заштиту мајке и детета у Суботици, технички опис и планови.
11. Грађевински програм за клиничку болницу у Новом Саду, технички опис и планови.
12. Идејно решење клиничке болнице у Новом Саду, 1961, технички опис и планови.
13. Војно медицински центар Београд, технички опис и планови.
14. Општа болница у Зеници, оригинални цртежи тушем на паусу.
15. Клиничка болница у Новом Саду, 1961, оригинални цртежи тушем на паусу.
16. Центар за мајку и дете, Суботица, оригинални цртежи тушем на паусу.
17. Антитуберкулозни диспанзер са стационаром, Суботица, оригинални цртежи тушем на паусу.
18. Скица стана у улици Палмотићева 19, Београд.
19. Општа болница у Тетову, оригинални цртежи тушем на паусу.

ПРИЛОГ 4:

ОДАБРАНА БИБЛИОГРАФИЈА ОБЈАВЉЕНИХ РАДОВА АРХИТЕКТЕ СТАНКА КЛИСКЕ

О плану грађења болнице у Београду, Народно здравље, Београд, 1950, 145-147,

О здравственим зградама, Архитектура бр. 1, Загреб, 1953, 53-55.

Регулативи за изградњу здравствених установа, Архитектура урбанизам бр. 8-9, Београд, 1961, 67.

Публикација »Здравствена станица и дом здравља«, Београд, 1957.

Књига »Болница«, Београд, 1961.

Прилог решавању проблема савремене болнице, Зборник архитектонског факултета, 1953-1956, Београд, 1956, (сепарат).

Одржао је 10 предавања на Курсу лекара за комуналну хигијену, Комитета за заштиту здравља ФНРЈ и то:

- 1) Хигијенски принципи и грађевински нормативи
- 2) Искористићавање земљишта код изградње опште болнице
- 3) О болницама за заразне болести

Одржао је 20 предавања на Курсу за санитарне инжењере.

ЛИТЕРАТУРА

1. Клискина зграда у Загребу, Време, 19. 2. 1929, 4.
2. Енес., Данас започињу радови око градње модерне закладне болнице, која ће стајати 52 милијуна динара, Новости број 352, Загреб, четвртак, 19. XII 1935, 5.
3. Аноним, Нова жељезничка болница бит ће довршена прије Закладне болнице на Ребру, Вечер, Загреб, 16.XI 1938, 5.
4. Аноним, Нова жељезничка болница на Ребру градит ће се на прољеће, Јутарњи лист, Загреб, 17. XI 1938, 8.
5. Anonim, »Sodersjukhus« i Jugoslavien, Svenska dagbladet, Tisdagen den 23. VIII 1949, A.
6. Аноним, Подижу се нове медицинске установе, »Рад«, Београд, 4. VII 1950.
7. Аноним, Изградња Медицинске велике школе, Универзитетски весник, Београд, 13. XI 1950, 1-3.
8. М. С. , Под Авалом ће бити саграђен болнички центар за туберкулозу – највећи на Балкану, Глас, Београд, петак 24. XI 1950, 3.
9. Л. Поповић, У Београду се подиже велика Гениколошко акушерска клиника Медицинске велике школе, Глас, Београд, понедељак, 8. V 1950, 3.
10. М. Б., За слободу стварања у архитектури, Вјесник, понедељак, 23.огујак 1953, 5
11. А. Шегвић, Станко Клиска, Политика 12. 12. 1969, 18.
12. А. Шегвић, Станко Клиска 1896-1969, Човјек и простор бр.1, Загреб 1970, 13.
13. У. Мартиновић, Проф. Станко Клиска, Архитектура урбанизам (у даљем тексту АУ) бр. 59, Београд 1970, 36-37.
14. М. Лојаница, Уз сећање на професора Клиску, АУ 59, Београд, 1970, 38.
15. М. Митровић, Мој учитељ, АУ 59, Београд, 1970, 39.
16. Б. Стојановић, У. Мартиновић, Београд 1845-1975, Урбанизам Архитектура, Београд, 1978, 118.
17. Z. Uzelac, Hommage a Stanko Kliska, život umjetnosti, br. 43-44, Zagreb 1988, 105-107.

* Мр Марта Вукотић Лазар,
Урбанистички завод Београда